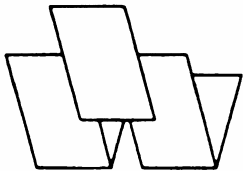

INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST

VOLKSKUNST

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

VLAAMS
STREEKDRACHTEN
ARCHIEF

JAARGANG 28
NUMMER 1
MAART 2003

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE VAN DE
VLAAMSE VOLKSCULTUUR

WOORD VOORAF

1964 - 2003

Neen, als men de werkingsjaren optelt, zit er voor het Instituut voor Vlaamse Volkskunst in 2003 nog geen jubileumviering in. En toch ... als men de jongste catalogus overloopt - met vermelding van 39 publicaties die reeds werden uitgegeven - dan was het te verwachten dat het nieuwe jaar 2003 van start zou gaan met de voorstelling van de 40e uitgave. Dus toch nog een jubileum!

Het is een boek geworden, gewijd aan *Banistiek*, waarmede getracht werd antwoord te geven op de vaak gestelde vraag: wat kan/mag/moet op een vlag afgebeeld worden? Het is een vraag waarop in het verleden meestal niet meteen een voldoening gevend antwoord kon gegeven worden. Gevolg van het feit dat er wel stapels boeken geschreven werden over *heraldiek*, maar helaas weinig of geen over *banistiek*.

Toen zowat 10 jaar geleden door het Vendelarchief besloten werd een *poging* te doen om over dit onderwerp zoveel mogelijk gegevens te verzamelen, werd niet meteen beseft welke taak men zich gesteld had! Het zijn dan ook jaren geworden van intens opzoekingswerk, van drukke briefwisseling en andere contacten. Men wilde immers *wetenschappelijk* te werk gaan, wat betekent dat wat neergeschreven werd historisch verantwoord moest zijn, en ter rechtvaardiging een uitgebreide bibliografie moest vermeld worden. Beroep werd bovendien gedaan op vier historici om de uitgeschreven gegevens te bevestigen of te verbeteren.

In zijn huidige vorm, met de neergeschreven teksten en de tientallen gekleurde afbeeldingen, mag gerust gewag gemaakt worden van een *standaardwerk* terzake. Hopelijk zal deze nieuwe publicatie - die gepresenteerd wordt als een jubileumuitgave - spoedig zijn weg vinden naar de gilden, de volkskunst- en vendeliersgroepen, en naar alle verenigingen die nog enige waarde hechten aan symbolen.

1964-2003 ... dan toch nog een vroegtijdig jubileum!

(fg)

ACHTER DE SCHERMEN

De unieke prestatie om gedurende ca 39 jaar werking 40 uitgaven samen te stellen en te publiceren, is het resultaat van de gezamenlijke inspanning van vele oud- en huidige medewerkers van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst. Regelmatig, bijna maandelijks, komen ze samen om dansen en vlaggespelen te bestuderen en op punt te stellen, bundels en boeken drukklaar te maken en dan zelf nog de verkoop te behartigen.

Ze werken allen achter de schermen, zonder in de kijker te willen lopen, zonder vergoeding. Met als voornaamste voldoening de fierheid telkens een nieuwe uitgave kan voorgesteld worden.

Mogen de namen van de tientallen oud- en huidige medewerkers eens even op een rijtje worden gezet?

Oud-medewerkers:

Adriaan Claeys (+), Andrea Debra, Toon De Jonck, Germain De Maertelaere, Marc De Maertelaere, Jan Derdelinckx, Louis Doms (+), Omer François (+), Walter Frederickx, Luc Indestege, René Lepeer (+), Marcel Moens, Karel Norga, Johnny Ooye, Dree Pauwels, Walter Pauwels, Dirk Peirs, Gerda Pil, Harry Reyntjens, Sus Schellens (+), Frieda Sorber, Andrea Sterck, Gust Uyterhoeven (+), Jan Vanbussel (+), Renaat Van Craenenbroeck (+), Gilberte Van Espen, Nest Van Eynde (+), Vic Van Velthoven (+).

Huidige medewerkers:

Filip Bogman, Pierre Croonen, Frans De Schutter, Jos De Sloover, Emy Dooms, Frans Geens, Dirk Janssens, Gert Laekeman, Gert Maessen, Erik Meersman, Herman Oyen, Chris Smet, Jos Van den Kieboom, Piet van de Schans, Jos Van Eyken, Gudrun Van Eynde, Etienne Van Keirsbilck, Henri Vannoppen, Renaat Van Overbeke, Nicole Verbist, Rudi Vercauteren, Paula Wouters.

Hielpen ons met het uitwerken van de muziek:

Hubert Boone, Jan Geuns, Toon Daems.

Van harte dank aan al deze mensen!

(fg)

NIEUWE I.V.V. - UITGAVE

EINDELIJK!

Zowat tien jaar geleden werd binnen het Vlaams Vendelarchief overwogen of er wellicht enige aandacht kon worden geschonken aan *banistiek*. Dit ingevolge de zowel door gilden als door volkskunst- en jeugdgroepen vaak gestelde vraag: *wat kan, mag, moet er op een gilden-, groeps- of vendelvlag afgebeeld staan?*

Bij gildenfeesten en andere gildenplechtigheden - zowel in Noord-Brabant als in de Kempen - hadden we al heel wat gildenvaandels kunnen bewonderen en zwaaiavlaggen door de lucht zien scheren. Maar een verantwoord antwoord geven op voornoemde vraag was soms moeilijk. Een en ander werd dan wel gedaan om die ontoereikende kennis te verrijken.

Ontelbare vaandels zijn we gaan bekijken op de tentoonstelling van gildenbezittingen tijdens gildenfeesten. Bij één ervan hebben we nagenoeg alle opgehangen vaandels kunnen fotograferen. Tevens konden we inzage hebben van tientallen jaargangen van het Noord-Brabantse gildenblad *De Gildentrom*, waarin regelmatig gildenvaandels werden afgebeeld. Al deze gegevens hebben ons in staat gesteld reeds een eerste vergelijkende studie te maken.

Verder zijn we op zoek gegaan naar zoveel mogelijk publicaties die over het thema *banistiek* ooit wat hadden vermeld. Met de ervaring evenwel dat heel wat auteurs ooit een studie hadden gewijd aan heraldiek - waarmede banistiek toch enige relatie

heeft - maar omtrent het onderwerp van onze studie hebben we weinig of geen aanknopingspunten kunnen vinden.

We zijn te rade gegaan in het gildenwezen en in de volkskunstbeweging, op zoek naar voor de opmaak van vaandels geldende normen. De bestaande gegevens zijn haast uitsluitend te vinden in de reglementen die gelden voor de vendelwedstrijden.

Ook werden een aantal personen om informatie en advies gevraagd. Hierbij kon een enorme verscheidenheid aan opvattingen vastgesteld worden waarbij de persoonlijke opvattingen slechts zelden historisch konden verantwoord worden. Het heeft ons daarbij enorm verbaasd dat er omtrent dergelijk waardevol, historisch en traditiegebonden onderwerp ooit zo weinig onderzoek was gebeurd!

Al deze ervaringen zijn voor ons een uitdaging geweest om dan maar de studietoer op te gaan. Een onderzoek waarvan we wel het begin kenden maar het einde niet konden voorzien. Heel het opzet heeft dan ook veel langer geduurd dan aanvankelijk de bedoeling was. Maar, zoals we reeds bij andere studies hadden ervaren, op de duur geraakt men haast gefascineerd door het onderwerp. Meer zelfs, omdat er zo weinig informatie voorhanden is, gaat men steeds dieper graven.

Soms vergt het wel heel wat tijd en geduld om het gezochte materiaal bij elkaar te krijgen, de gegevens te controleren, teksten gezet te krijgen, interessante afbeeldingen te vinden en een behoorlijke bladschikking op te maken. Met, naarmate het handschrift meer gestalte krijgt, de zorg om financiering van een publicatie.

Heel veel waardering moeten we opbrengen voor de spontane medewerking van vier historici die ons met woord en geschrift hebben bijgestaan: dr. hist. E. Van Autenboer (Turnhout), dr. hist. W.A. van Ham (Bergen-op-Zoom), dr. hist. H. Vannoppen (Erps-Kwerps) en dr. hist. E. Walrop (Heule). Heel wat nuttige informatie kregen we bovendien van de vlaggenfabrikant J. Cuelenaere (Sint-Laureins). Hun inbreng heeft aan deze uitgave wel heel wat meerwaarde geschonken. Ook de medewerkers van het Vlaams Vendelarchief hebben heel wat nuttige adviezen gegeven.

Wat bevat dit boek over banistiek? Een greep uit de inhoudstafel verwijst ons naar:

1. Geschiedenis en ontwikkeling van de vlaggen
2. Vlaggentypen
3. Vlaggentermen
4. Heraldische gegevens
5. De moeilijke keuze
6. Banistiek op een gildenvlag
7. Banistiek op zwaaiavlaggen in het gildenwezen
8. Banistiek op vlaggen in de volkskunstbeweging
9. Het maken van een vlag
10. Onderhoud, bewaring, conservering en restauratie
11. Vlaggenprotocol en -gebruiken
12. Vendelgebruiken

Verder enkele bijlagen betreffende de beschermheiligen der gilden, heraldische figuren, aanbevelingen bij het maken van een vendelvlag, provincie- en gemeentewapens, en voorbeelden van gilden- en vendelvlaggen.

De meerkleurige buitenomslag is het werk van de befaamde graficus Frank-Ivo Van Damme. Het boek bevat talrijke illustraties in zwart-wit en kleur en brengt informatie omtrent enkele aanbevolen vlaggenfabrikanten.

Bibliografische gegevens:

- Formaat: 21 x 30 cm
- Omvang: 88 bladzijden
- Papier: Maco 100 gr
- Omslag: vierkleurendruk
- Omslagontwerp: Frank-Ivo Van Damme
- Tekening binnenomslag: ets uit het boek *Deutliche Beschreibung unterschiedener Fahnenlectiones*, van Johannes-Georg Pascha, M. Oelschlegele, Halle in Sachsen, 1673
- Studie van de hand van F.H. Geens (Schoten), rijkelijk geadviseerd door de historici E. Van Autenboer, W.A. Van Ham, H. Vannoppen en E. Warlop
- Zetwerk: D. Janssens.

Banistiek is een uitgave van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst vzw - Schoten. Het boek werd tot stand gebracht door de werkgroep Vlaams Vendelarchief. Het is niet verkrijgbaar in de boekhandel maar kan besteld worden bij het I.V.V., Zamenhoflaan 4/8, 2900 Schoten, tel. 03/658.74.67, bankrekening 416-3079451-83. De prijs is 12,00 euro, eventueel te vermeerderen met verzendingskosten (binnenland 1,23 euro, buitenland 2,41 euro).

(fg)

VOLKSDANS

PROVINCIAAL VOLKSDANSFEEST GENT - OOST-VLAANDEREN

De stad Gent is jaarlijks de promotor en organisator van de alom gekende Gentse Feesten. In het kader daarvan wordt dit jaar, reeds voor de 25^e maal, een provinciaal volksdansfeest gepland. Het vindt plaats op het Wilsonplein (Zuid) op maandag 21 juli.

Het is verheugend dat de laatste jaren een grotere belangstelling uitgaat naar onze eigen Vlaamse dansen. Ditmaal wordt o.m. gekozen voor:

Onder de toren	Mie Katoen (N-Brabant)
Jan Pierrewit	Boerenkermis
Kegelaar van Diest	Suskewiet
Rozenwals	Kermislief
Klapschottisch	Dans rond de Schout
Schaatsenrijdersdans	Putse Kadril

Fris op voorhand je geheugen maar eens op ... tenzij deze dansen er allemaal zo 'ingebakken' zijn dat je in Gent zonder meer de dansvloer op kan!

(fg)

EEN IDEETJE ...

De leider van een befaamd vendelierskorps uit de Noorderkempen vertelde ons ooit dat het vaak moeilijk is, in verband met een optreden in het buitenland, aan de festivalorganisatoren een beeld te geven wat een vlaggenspel in feite inhoudt, welk

uitgebreid aantal vlaggenspelen kunnen gebracht worden. Niet overal behoort het vendelen immers tot de plaatselijke volkscultuur.

Het bracht de groep ertoe een videoband samen te stellen met fragmenten uit meerdere vlaggenspelen. Bij gebeurlijke uitnodigingen wordt dan deze band toegezonden, meestal met gunstig resultaat.

Na het verschijnen van het boek *Rozenhoeddansen* kwamen bij het I.V.V. vragen toe of er van de betrokken dansen geen video-opnamen beschikbaar waren, die behulpzaam konden zijn bij het aanleren van de dansen. Aan die vragen kon voldaan worden.

Jaren geleden kwamen we in bezit van klankopnamen (toen nog op draad!) door de voormalige BRT, op initiatief van de verdienstelijke volkskundige Pol Heyns. Het was leerzaam en danshistorisch waardevol materiaal waarvan gebruik werd gemaakt. Het vooroorlogse initiatief had zijn nut bewezen.

Honderden dansen uit onze gewesten werden reeds genoteerd, de meeste gepubliceerd door het Dansarchief. De zekerheid dat dit dansmateriaal naar de toekomst toe kan bewaard worden, is groot. Maar waarom zouden we geen gebruik maken van de communicatiemiddelen die de laatste decennia hun opgang hebben gemaakt? En dan denken we aan het samenstellen van een videoband.

Het is voor het Dansarchief vanzelfsprekend een onuitvoerbare taak om al die dansen in beeld om te zetten. Het kan slechts haalbaar zijn indien de volksdansgroepen en -federaties daartoe het initiatief willen steunen, indien een aantal groepen bereid kan gevonden worden om in eigen omgeving enkele (af te spreken) dansen in de beste voorwaarden op te nemen. Gebeurlijke kosten zullen vergoed worden.

Aan de hand van de ontvangen opnamen kunnen dan, hetzij per gewest, hetzij per thema, hetzij volgens de inhoud van de brochures, een of meerdere videobanden samengesteld worden. Opnamen die daarna in de volksdansbeweging kunnen verspreid worden en voor vele groepen nuttig kunnen zijn om enerzijds de groep en anderzijds de rijkdom van ons dansrepertoire voor te stellen.

Welke groepen zijn bereid om dit initiatief mede op gang te trekken? Neem contact op met het I.V.V.!

(fg)

DROMEN...PLANNEN...VERWEZENLIJKEN!

Na de inspanningen die tijdens de voorbije decennia werden gedaan tot verrijking van ons Vlaams volkskunstpatrimonium en na het tot stand brengen van veertig publicaties, wordt de werking van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst onverminderd voortgezet. Zolang voldoende deskundige personen kunnen gevonden worden die bereid zijn zich belangloos en met veel enthousiasme in te zetten voor opzoekings- en studiewerk.

De ervaring heeft ons geleerd dat het best is geen datum voorop te zetten voor nieuwe uitgaven. Soms vraagt de voorbereiding ervan wel heel wat meer tijd dan aanvankelijk voorzien. Soms dient aan een bepaald boek voorrang te worden gegeven. Soms is het wachten op de nodige financiële middelen om een volgende publicatie mogelijk te maken.

Niettemin wordt nog heel wat gepland voor de volgende jaren. Op de dagorde staan onder meer volgende publicaties:

- jongens- en mannendansen
- Dans Nu-9 met een nieuwe reeks danscreaties
- een 17e bundel met traditionele dansen
- Bezemdansen
- Eierdansen
- Volkscultuur langsheen de kuststreek der Lage Landen
- een boek over vrijen en trouwen
- een tweede boek over streekdrachten in onze gewesten
- een zesde bundel met vlaggenspelen.

Hopelijk blijven de huidige medewerkers hun inspanningen enthousiast verder zetten en kan het I.V.V. over de nodige middelen beschikken om alle dromen te verwezenlijken. Hopelijk ook kunnen voor elk der werkgroepen steeds bijkomende deskundigen gevonden worden om mede de kar te duwen.

(fg)

WAT ZIT ER IN AL DIE ARCHIEVEN ?

Reeds bij de start in 1964 was het de bedoeling van het Instituut om zo haast mogelijk een archief aan te leggen. Een op dat ogenblik wel erg moeilijke taak omdat er heus niet zoveel publicaties over Vlaamse volkscultuur bekend waren. En dat was toch het uitgestippelde werkterrein: de aandacht laten uitgaan naar de vele facetten van onze eigen volkscultuur. Over volkscultuur in het buitenland waren reeds hele bibliotheken volgeschreven met studies, dansbeschrijvingen, liederenschatten, enz. Waarom kreeg ons eigen land geen aandacht?

Het is een bescheiden begin geweest: meerdere van de toenmalige medewerkers schonken enkele werken uit eigen archief. Boekhandels en antiquariaten werden bezocht, langs alle kanten om afschriften gevraagd en kopieën genomen. Contacten werden gelegd met het buitenland waar we ook heel wat gegevens konden vinden over de volkscultuur in de Lage Landen.

Een bibliotheek vullen met informatie over onze Vlaamse volkscultuur zou wel een utopie geweest zijn, maar toch kunnen wij nu fier opkijken naar de archieven die tijdens de voorbije decennia konden bij elkaar worden gebracht:

- a) het Dansarchief met talrijke zeer interessante informatie over dansen en dansmuziek, meer dan 250 publicaties
- b) het Vendelarchief met meerdere fardes krantenknipsels en tientallen publicaties - brochures en boeken - uit binnen- en buitenland, zowel recente als kopieën van oudere werken over de vendeldiscipline
- c) het Streekdrachtenarchief met nog massa's prenten en gegevens die niet konden gepubliceerd worden in het boek *Streekdrachten in onze gewesten*, wachtend op helpende handen om er eens aan te beginnen; daarnaast nog een reeks kunstboeken waarin onze bekende schilders als Rubens, Breughel, Teniers, De Loose, Portielje en De Groux ons de streekdrachten van weleer laten bewonderen: rijke informatiebronnen!

De archieven van het I.V.V. staan open voor iedereen die er belangstelling voor heeft. Gelet op de ouderdom van enkele werken en hun zeldzaamheid worden die niet uitgeleend maar kunnen alleszins geraadpleegd worden. Voor inlichtingen: I.V.V. p/a Zamenhoflaan 4/8 te 2900 Schoten, tel. 03/658.74.67.

(fg)

NIET OPGEMERKT?

In het vorige nummer van *Volkskunst* verscheen een bijdrage *De zesster in het volksleven*. Aandachtige lezers hebben voorzeker opgemerkt dat een verkeerde illustratie werd bijgevoegd: een vijfster in plaats van een zesster.

Met onze excuses hiernaast dan de juiste afbeelding.

VENDELEN

BUITENLANDSE VENDELCONTACTEN

In het boek *Het vliegende Vendel* (1) werd er op gewezen dat vlaggenzwaaien niet alleen in de Nederlanden een volksgebruik is geweest - en op vele plaatsen nog steeds is - maar ook buiten de grenzen ervan. Meermaals werd door het Vlaams Vendelarchief in het buitenland gezocht naar organisaties die het vendelen behartigen.

Met onze Noorderburen bestaan er de laatste decennia reeds heel wat contacten, vooral in Gelderland en Noord-Brabant. Een verklaring waarom in Noord- en Zuid-Limburg het vendelen erg weinig beoefend wordt, is ons onbekend.

Reeds jaren werd o.m. gezocht naar contacten in Duitsland waar, zover ons bekend is, het vendelen nog enigermate beoefend wordt. We zagen voor enkele jaren op televisie een uitzending gewijd aan gildenfeesten in het Rijnland. Heel wat *Schutzenvereine* hadden niet alleen muzikanten maar ook een of meerdere vlaggenzwaaiers. Ging het werkelijk om *vlaggenspel* of louter om het feestelijk heen

en weer zwaaien van de gildenvaan?

Sedert enige tijd zijn we in contact gekomen met een organisatie in het Schwabenland, het *Schwabisches Albverein*. Zij zonden ons tevens reeds heel wat documentatie omtrent de geschiedenis van het vendelen en de beschrijving van enkele vlaggenspelen.

Pronkstuk is voor hen blijkbaar nog steeds de *Deutsche Reihe* die op basis van de werken van Renner en Heuszler (1615), Pascha (1673) en Teubner (1893) in 1963 werd samengesteld door wijlen Omer François. Het *Landesverband der Fahnschwinger in Baden-Württemberg* heeft deze reeks reeds driemaal gepubliceerd, in 1964, 1976 en 1996. De jongste uitgave is zeer verzorgd en werd verlucht met een aantal foto's en enkele prenten. Achteraan in de brochure werden 14 vendeltermen beschreven.

We ontvingen eveneens een blad met de korte beschrijving van de zogenaamde *Brechtse reeks*, in maart 2003 (sic) uitgeschreven door Christian König. Op basis van welke gegevens? Ondanks het contact dat voornoemde organisatie reeds mocht hebben met een vendeliersgroep uit Vlaanderen, vinden we in de aangehaalde bibliografie geen enkel werk van het Vendelarchief vermeld. Uit de briefwisseling met hen blijkt dat zij noch onze werkgroep noch onze publicaties kennen. Een leemte die wij zo haast mogelijk willen opvullen.

De contacten lopen nog steeds. Graag willen we via hen immers vernemen in welke mate het vlaggenzwaaien in Duitsland nog beoefend wordt, in welke streken en over welke historische gegevens men aldaar beschikt. We hopen dan ook in volgende nummers van *Volkskunst* hierover te kunnen berichten.

(fg)

(1) *Het vliegende Vendel*, Instituut voor Vlaamse Volkskunst, Schoten, 1984.

VENDELEN IN DE DUITSE SCHUTZENVEREINE

Met Nederland heeft het Vendelarchief regelmatig contacten, hoofdzakelijk langs het gildenwezen om, omdat in deze middens het vendelen nog intens beoefend wordt. Ook bij onze oosterburen worden de vlaggen nog gezwaaid in de *Schutzenvereine*, zij het dan op een kleiner schaal. Nochtans blijkt het vendelwezen er toch vrij goed gestructureerd te zijn. In de *Bunder der historischen Deutschen Schützenbruder-*

schaften legt een werkgroep zich speciaal toe op het vlaggenzwaaien. Onlangs publiceerde deze nog een *Bundesordnung für das Fahnenschwenken*.

**Bund der Historischen Deutschen
Schützenbruderschaften e.V. Köln
Bundesfahnenschwenkerausschuß**

We meenden dat het wellicht interessant kon zijn deze in Duitsland geldende reglementen eens nader te bekijken. Daartoe hierbij een greep uit het Duitse reglement.

Zin en doel

Het vlaggenzwaaien zou in zijn oorsprong te maken hebben met de voorstelling van de gebonden en bevrijde Sint-Sebastiaan. Daaruit zouden mettertijd de sportieve wedstrijden ontsproten zijn.

Soorten vendelzwaaien

De bond kent vier soorten vlaggenzwaaien, die wel steunen op dezelfde basiselementen maar, verspreid over verschillende regio's, in hun vorm en presentatie toch wel enigszins verschillen:

- a) Rheinische Fahnenschwenken: Aken, Düsseldorf, Duisburg, Essen, Paderborn en Trier
- b) Mittelrheinische Fahnenschwenken: Keulen, Eifel, Siebengebirge en Westerwald
- c) Niederrheinische Fahnenschwenken: Kevelaer, Kleve, Geldern, Moers, Rees, Straelen en Wachtendonk
- d) Münsterer Fahnenschlag: Münsterland.

Organisatie

Het beheer van de werkgroep berust bij een dagelijks bestuur, samengesteld uit een aantal deskundigen terzake en afgevaardigden uit de verschillende regio's.

Kenteken

De bond reikt aan de vendeliers een stoffen kenteken uit, aan te brengen op de linkerbovenmouw van de kledij.

Onderscheidingen

Naargelang het aantal dienstjaren als vendelier verleent de bond onderscheidingen.

Opleiding

Wordt door de bond georganiseerd.

Reeksen

Er zijn afzonderlijke reeksen voor jongens en mannen en voor meisjes en vrouwen. Gaande vanaf 10 jaar tot vanaf 25 jaar.

Groepssynchroonvondelen

Groepen bestaan uit minstens 3 tot maximum 6 vendeliers die moeten optreden binnen een ruimte van 15 x 15 m. Allen voeren daarbij hetzelfde vlaggenspel uit.

Vlagafmetingen

In de *pagenreeks*: minstens 1,20 x 1,20 m

Klasse I: minstens 2,80 x 2,80 m

Klasse II: minstens 2,20 x 2,20 m.

Optredenduur

Voor de *pagenreeks* bedraagt deze 30 seconden voor de opgelegde reeks, 10 seconden rust en dan 60 seconden voor een vrije reeks.

Voor de *volwassenenreeksen* resp. 30 seconden, 10 seconden en 90 seconden.

Voor het *synchroonvondelen* loopt het optreden van 3 tot 5 minuten, op- en aftreden inbegrepen.

Voor het *vrij vondelen*: 10 minuten mogen niet overschreden worden.

Quotering

In *volwassenenklassen* moeten minstens 5 verschillende grepen getoond worden.

Als fouten gelden:

- het neervallen van de vlag
- toeslaan en oprollen van de vlag
- het vaandel mag het lichaam, de grond of een ander voorwerp niet raken
- het afvallen of verschuiven van het hoofddekseel of een ander kledijonderdeel
- dezelfde figuur mag niet meer dan driemaal herhaald worden
- verkeerde grepen toepassen

Grepen

Een hele reeks van grepen wordt opgesomd waarvan echter nergens een toelichting wordt gegeven en de benamingen niet steeds vertaalbaar zijn.

Achterhand

Hüftdrehung

Hochwürf

Rückenzug

Flip-Flop

Rückenschlag

Karrussel

Sonnenwürf

Beinschlag

Hüftwurf

Bauchdrehung

Diagonalacht

Gedrehter Hochwürf

Sprung über Fahne

Halswürf

Beinschleife
Drehung um ein Bein

Hampelman
Drehung um beide Beinen

Drehung auf dem Fusz

Muzikale begeleiding

- a) Mag door verschillende instrumenten of een muziekkapel worden gebracht.
- b) In de pagenreeks wordt gevendeld op marsmuziek.
- c) In de volwassenenklassen op walsmuziek.
- d) Het muziekritme moet over het hele optreden hetzelfde zijn.

Wellicht worden zij die belangstelling hebben voor het vlaggenzwaaien geïnspireerd door wat voorafgaat. Alleszins zal door het Vendelarchief getracht worden nauwere contacten te leggen met onze oosterburen. Contacten die gebeurlijk kunnen leiden tot enige samenwerking, uitwisseling van ideeën en groepen, uitbreiding van de kennis omtrent het vendelen.

(fg)

ONTWIKKELING VAN HET NOORDBRABANTSE VENDELEN

Zoals men lezen kan in het boek *Het vliegende Vendel* is de oude militaire discipline van het vendelen ooit - en nog steeds in ruime mate - over West-Europa verspreid geweest: Italië, Zwitserland, Oostenrijk, Duitsland en de Nederlanden. Vergelijkt men het vlaggenspel in die verschillende landen dan zijn er wel enkele verschillen vast te stellen. Niet alleen wat de afmetingen van de vlaggen betreft maar evenzeer inzake het geboden vlaggenvertoon.

Meest verwant zijn de tradities in Vlaanderen en bij onze noorderburen. Er wordt vooral in Noord-Brabant en in Gelderland met gildenvlaggen gezwaaid.

Historisch zou de bakermat van het vendelen in de Lage Landen wel in Vlaanderen kunnen liggen, of beter in het vroegere Groot-Hertogdom Brabant dat zich over de landsgrenzen uitspreidt. Het leidt tot de veronderstelling dat in beide regio's deze discipline heel veel gelijkenis moet vertoond hebben. Wie in het gildenwezen uit noord en zuid reeds met het vaandel heeft zien zwaaien en op de hoogte is van de huidige geplogenheden, zal kunnen vaststellen dat er zich echter wel een ontwikkeling heeft voorgedaan.

Voorzeker is al wat kan gezegd worden over het vlaggenspel in Vlaanderen te vinden in het hoger genoemde boek *Het vliegende Vendel*. Hierin heeft wijlen Jan Toorians (1), in Noord-Brabant beschouwd als de meest ervaren vendeldeskundige, reeds een en ander neergeschreven omtrent het vendelen in het noorden. Als bevestiging en aanvulling van zijn tekst, volgen hier enkele gegevens uit de toespraak, in 1993 door de Noordbrabander J.M. Oomen gehouden n.a.v. een vendelcolloquium in Antwerpen

In haast alle 200 gilden, aangesloten bij de *Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden* (2), wordt gevendeld. Vroeger was er slechts één vendelier per gilde. Hij vendelde wat hij wilde, het ging er immers om wie het langst kon vendelen. Toen de vendelier Toon Hendriks zo lang gevendeld had tot hij flauw viel in zijn vlag, drong een reglementering zich op.

Naar Gelders voorbeeld begonnen na 1930 meerdere gilden met het groepsvendelen. De volkskundige D.J. van der Ven (Arnhem) heeft ontegensprekelijk heel wat bijgedragen tot een heroplevende belangstelling voor het vlaggenspel. Overal werden demonstraties gehouden: het was interessant om het publiek ermee te vermaken. Uit die tijd stamt de verklaring: *Er is in een weekeinde met een paar keren vendelen meer te verdienen dan met een week lang werken!*

Begin der vijftiger jaren (20e eeuw) werd de aanzet gegeven tot een federatieve vendelcommissie. In 1959 kwam een eerste reglement tot stand. Het was geen gemakkelijke klus want er waren in de diverse kringen reeds verschillende meningen ontstaan. Het reglement werd in de jaren 1976 en 1989 nog gewijzigd. Daarmede

ontstond wel enige uniformiteit, maar het had als gevolg dat specifieke plaatselijke verschillen verdwenen.

De huidige reglementen betreffen vooral de afmetingen van de vlag, het opdelen van de vendeliers in vier klassen, o.m. voor groepsvendelen en een jeugdklasse. Men mag ca tien minuten vendelen naar eigen

inzicht, kunnen, ervaring en stijl. Bij het groepsvendelen wordt vooral gekeken naar het groepsverband en het synchroon vendelen. Bovendien kent men er het acrobatisch vendelen: rollen, werpen, duikelen, op één hand rusten, enz.

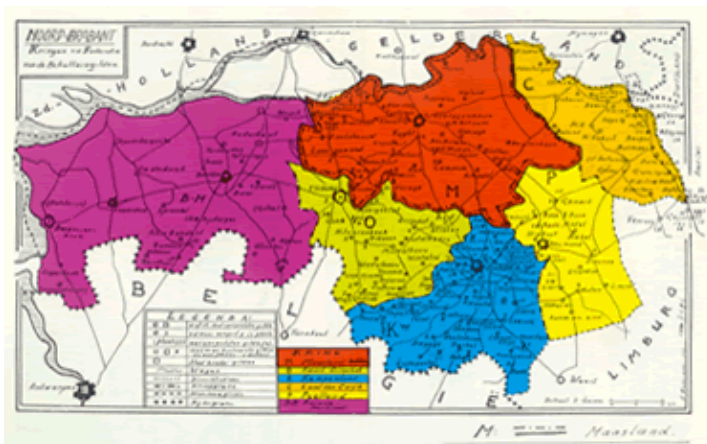
Vendeliers hebben wel een belangrijke taak gekregen binnen de gilden. Ze zwaaien met vaandels bij het binnentrekken van de kerk voor een gildenmis, tijdens de consecratie, bij het verlaten van de kerk, bij het afleggen van een eed van trouw aan een geestelijke of burgerlijke hoogwaardigheidsbekleder, bij de verwelkoming van nieuwe gildenleden, bij de begrafenis van een gildenlid, en tenslotte in optochten en processies. In uitzonderlijke gevallen mogen bepaalde personen over het vaandel stappen.

J.M. Oomen maakt ook gewag van het zogenaamde vendelgebed. Ooit werd door een gildenbroeder van Sint-Joris Berlicum gesteld dat het vendelspel in feite de strijd tussen Sint-Joris en de draak voorstelt. Ter ondersteuning van deze opvatting kwam bedoeld vendelgebed tot stand waarbij de bewegingen van het vaandel een illustratie moeten zijn van de tekst.

Dezelfde spreker beëindigde zijn toespraak met een tekst van onze Vlaamse dichter Albrecht Rodenbach: *Een gilde tiegt voorbij met vliegend vaandel en slaande trom. Ik mijmere en ben ontroerd.*

(fg)

- (1) Jan Toorians is tevens auteur van het boek *Het Vendel - Het Vendelzwaaien in de Historische Schuttersgilden*, Gesto, Bergen (N.H.), 1969.
- (2) De *Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden* is het overkoepelend orgaan van zes regionale kringen: Peelland, Maasland, Kempenland, Baronie-Markiezaat, Kwartier van Oirschot en Land van Cuijk.

SPROKKELINGEN

EEN PRONKSTUK IN JE BIBLIOTHEEK

Zo kan je beslist de nieuwe publicatie *Traditionele muziek uit Vlaanderen* noemen, samengesteld door Wim Bosmans. Een niet onbekende naam als bezieler van het Brabants volksmuziekorkest *Jan Smed*. Wim is reeds jaren verbonden aan het Muziekinstrumentenmuseum in Brussel, waar hij de verzameling van Europese volksinstrumenten beheert. Van zijn hand verschenen reeds heel wat monografieën over de traditionele muziek in de Lage Landen.

Zijn jongste publicatie is wel bijzonder waardevol. Wat we best kunnen illustreren met de opsomming van de door hem behandelde onderwerpen:

- Verzamelen en onderzoek
- Traditionele muziek
- De overlevering van liedteksten
- Zingen
- Marktzangers
- Muzikanten
- Dansen (van de middeleeuwen tot vandaag)
- Instrumenten (een 50-tal instrumenten worden besproken)
- Herleving

Alhoewel Bosmans' aandacht vooral uitgaat naar muziek, instrumenten en liederen, laat hij het Vlaamse dansrepertoire niet onbesproken.

Al meer dan 150 jaar wordt in Vlaanderen volksmuziek verzameld en bestudeerd. In dit prachtige kijk- en leesboek brengt Wim Bosmans daarvan een nieuwe en actuele

synthese. Hij schetst de geschiedenis van het onderzoek, van de Duitse filologen in het begin van de 19e eeuw tot de folkloreheropleving van vandaag.

Traditionele muziek uit Vlaanderen is een nieuw en niet te missen standaardwerk dat Vlaanderen inkleurt op de kaart van de wereldmuziek. Het boek werd uitgegeven door het Davidsfonds, met de steun van het Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, Administratie Cultuur. Tegelijk hiermede werden ook 8 CD's met traditionele muziek uit Vlaanderen uitgebracht, een coproductie van radio Klara en Davidsfonds/Eufoda. Deze nieuwe opnamen geven een zeer uitgebreid overzicht van de rijkdom en de veelzijdigheid van de Vlaamse volksmuziek (zie Volkskunst nr. 1, maart 2002).

Het boek afzonderlijk kost 43,50 euro. Het is verkrijgbaar bij Davidsfonds, Blijde Inkomststraat 79-81, 3000 Leuven, tel.016/31.06.00, en voorzeker ook in de meeste boekhandels. Als men de 8 CD's aankoopt (143,60 euro) dan is het boek gratis. Davidsfondsleden bekomen nog een extra korting.

Bijzonder aanbevolen!

(fg)

DE SLAG DER GULDENSPOREN

In 2002 werd in heel het Vlaamse land, op verscheiden wijzen, de 700e verjaardag gevierd van het historisch zo waardevolle gevecht tussen het Franse leger en onze Vlaamse burgers op 11 juli 1302. Heel wat teksten zijn in brochures, tijdschriften, dag- en weekbladen verschenen om commentaar te leveren bij deze gebeurtenis, en dit vanuit verschillende standpunten. Zelfs de *militaire* toelichting was zeer verscheiden.

In het eerste nummer van jaargang 2002 van het tijdschrift *Parade* (1) verscheen een bijdrage over de Guldensporenslag. In verband hiermede kwamen bij de redactie vele vragen om nadere toelichting toe. De vragen werden gebundeld om ze gezamenlijk te kunnen beantwoorden.

Specialisten hebben getracht op alle vragen de passende antwoorden te geven. Deze verschenen dan in het nummer 3 / jg.2002 van *Parade*. Leerzame lectuur die hier en daar een andere kijk geeft op de 14^e-eeuwse vrijheidstrijd.

Volgende onderwerpen kwamen hierbij aan bod:

- Benaming *Guldensporenslag*
- *Schild en vriend of Des gilden vriend?*
- Een Sijbolet? (wapen)
- Samenstelling van het Vlaamse leger - Drie elementen
- Serianten en garsoenen
- Geen zootje ongeregeld
- Ridders in het Vlaamse leger
- De Goedendag
- Tempeliers in het Vlaamse leger?
- De mythe van de Walen in het Vlaamse leger
- Brede halve maan
- De lupart
- De opstelling en het verloop van de slag
- Waals-Vlaanderen
- Italianen in het Franse leger?
- Jan Breydel en Pieter De Coninc
- Vlaanderen en de leeuw
- Tos Flamens, ti flamens estons
- Leliaards en Liebaards
- Een land van steden
- Vechten de Brabanders mee met de Fransen?
- Invloed van de Guldensporenslag in Nederlandse steden
- De kist van Oxford: een authentieke getuige?
- En de Vlaamse leeuw? Een zwarte of een rode tong?
- Oude Vlaanderen

De lezing van dit alles kan aanbevolen worden. Belangstellenden nemen rechtstreeks contact op met de verantwoordelijke uitgever Robert Wuyts, Leopold Gilislaan 26, 2100 Antwerpen-Deurne, tel. 03/324.26.18.

(fg)

(1) Div., *Parade*, Nobele Orde van de Papegay, Deurne, jg. 2002 nr. 3, pp. 28-58.

LEESGELD NOG NIET BETAALD?

Kijk eens na of u niet vergat uw abonnementsbijdrage te betalen voor jaargang 2003 van ons tijdschrift. Maak die vergetelheid meteen goed en stort zo spoedig mogelijk het bedrag van uw voorkeur.

Ter herinnering de abonnementsprijzen voor dit jaar:

	binnenland	buurlanden
- gewoon abonnement	7,11 euro	8,00 euro
- steunabonnement	12,50 euro	15,00 euro
- erelid	25,00 euro	28,00 euro

Gelieve uw leesgeld te storten op bankrekening 416-3079451-83 t.n.v. I.V.V. te Schoten, met vermelding 'Volkskunst' en het volledige adres van de abonnee.

Onze Nederlandse lezers kunnen hun betaling doen op bankrekening 65-25.01.370 bij I.N.G. Bank te Putte, t.n.v. F.H. Geens - Schoten. Zo vermijden zij al te hoge bankkosten.

Bij voorbaat dank om uw belangstelling voor de werking van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

KALENDER

Deze rubriek staat open voor alle volkskunstverenigingen die hun activiteiten aan een ruimer, volkskunstminnend publiek willen kenbaar maken. Aankondigingen voor het juni-nummer 2003 dienen ons ten laatste op 15 mei e.k. te bereiken.

Vendelhoogdagen bij Die Landouwe te Genk

De vendeliersgroep *Die Landouwe* (Genk) werd opgericht in 1953 en is volgend jaar dus een halve eeuw actief. Een gebeurtenis die beslist moet gevierd worden. Tal van activiteiten worden in de loop van dit jaar georganiseerd.

Zo o.m. op **zaterdag 5 juli 2003** de *Tien uren van Genk*, met doorlopend competitie tussen verschillende vendelkorpsen, alsmede een vendelestafette (grootst mogelijke afstand al vendelend af te leggen door ploegen van 3 tot 5 personen). Deze activiteiten worden gevolgd door een Ierse folkavond met live muziek. Gratis inkom.

Doorlopend randanimatie, folkloremarkt en kinderattracties. Dit alles vindt plaats op de atletiekpiste van het Technisch Instituut, Collegelaan, Genk. Een warme maaltijd wordt voorzien voor elke deelnemer.

Aanmelden via telefoon- en faxnummer 089/853.484.

Wereldfestival van Folklore te Schoten

Het 45ste Wereldfestival van Folklore te Schoten heeft dit jaar plaats van 11 tot 18 juli.

Inlichtingen: tel. 03/658.10.58

Folklorefestival te Zedelgem

Het 9^e Folklorefestival van volkskunstgroep *'t Vrij Uurke* gaat door van 6 tot 12 augustus 2003, met o.m. groepen uit Zuid-Afrika, Nederland en Vlaanderen.

Inlichtingen: tel. 0494/11.87.81

Internationaal Folklorefestival te Westerlo

Volkskunstgroep *Die Spelewei* organiseert in 2003 voor de 37^e maal haar Internationaal Folklorefestival, van 8 tot 13 augustus 2003, met groepen uit Duitsland, India, Letland, Zuid-Afrika en Vlaanderen.

Inlichtingen: tel. 014/86.70.29

Internationaal Folklorefestival te Bonheiden

Van 22 tot 25 augustus 2003 wordt het Internationaal Folklorefestival te Bonheiden voor de 29ste maal ingericht door volkskunstgroep *De Krekels*. Dit jaar met groepen uit Filippijnen, Joegoslavië, Nieuw Caledonië, Portugal, Taiwan, Zuid-Afrika en Vlaanderen.

Inlichtingen: tel. 015/51.56.49

ALS DE LENTE KOMT IN 'T LAND ...

... begint voor de volkskunstbeoefenaar weer een boeiende en drukke periode: de opbouw van een programma, optredens, volksdansbals, stoeten, festivals, reizen, enz. Tijd tevens om het repertoire wat uit te breiden. Daartoe bieden de publicaties van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst meer dan ooit de gelegenheid. Maar beschikt u wel over die uitgaven? Kijk eens in uw boekenkast en vul aan wat ontbreekt! Vergelijk eens met de hier vermelde lijst.

		euro
1. Kadril van Achtel	VDA 1965	
2. Dansen uit Achtel - deel 2	VDA 1967	
3. Dansen uit Midden-Brabant - deel 1	VDA 1968	
4. Dansen uit Hoogstraten	VDA 1971	7,50
5. Dansen uit Achtel - deel 3	VDA 1976	
6. Dansen uit Diest	VDA 1974-97	9,25
7. Dansen uit Achtel - deel 4	VDA 1974	
8. Dansen uit Westerlo	VDA 1977	7,50
9. Dans Nu - 1 (danscreaties)	VDA 1977	
10. Danstermen	VDA 1977-92	7,50
11. Dansen uit Midden-Brabant - deel 2	VDA 1979	7,50
12. Dansen uit de Noorderkempen	VDA 1981	7,50
13. Dans Nu - 2	VDA 1981	
14. Dans Nu - 3	VDA 1982	6,25
15. Het vliegende Vendel	VVA 1984	16,00
16. Dans Nu - 4	VDA 1984	6,25
17. Dansen uit Midden-Brabant - deel 3	VDA 1986	7,50
18. Beknopte geschiedenis van de dans (F.Geens)	VDA 1986	2,50
19. Beknopte notenleer (F.Geens)	1986	2,50
20. Vendeltermen	VVA 1987-93	6,25
21. Vendel Nu - 1 (vendelcreaties)	VVA 1987-93	9,00
22. Bij een vliegend vaandel een slaande trom (F.Geens)	VVA 1988-96	9,00
23. Dans Nu - 5	VDA 1989	7,50

24. Vendel Nu - 2	VVA	1989	6,25
25. Dansen uit Vlaanderen - deel 1	VDA	1991	10,00
26. Dansregie en podiumgebruik (F.Geens)		1991	5,00
27. Dansen en volksleven in Duffel	VDA	1992	9,00
28. Hopsasa, vrolijk in de ronde	VDA	1993	9,00
29. Dans Nu - 6	VDA	1994	7,50
30. Vendel Nu - 3	VVA	1994	9,00
31. Streekdrachten in onze gewesten	VSA	1994	42,00
32. Achtel, zalig oord!	VDA	1997	14,50
33. Dans Nu - 7 'Onder de linde'	VDA	1997	9,50
34. Dans Nu - 8 'Lentekriebels'	VDA	1999	9,50
35. Dans en muziek in Brabants Gildenwezen (F.Geens)		1999	2,50
36. Vendel Nu - 4	VVA	1999	9,00
37. Blazoenen (F.Geens)		2000	4,50
38. Rozenhoeddansen	VDA	2001	11,25
39. Vendel Nu - 5	VVA	2001	9,00
40. Banistiek (F.Geens)	VVA	2002	12,00

Van de thans nog beschikbare publicaties zijn de verkoopprijzen vermeld. Ze zijn niet verkrijgbaar in de boekhandel maar wel rechtstreeks bij het Instituut voor Vlaamse Volkskunst, Zamenhoflaan 4/8, 2900 Schoten. Wie meer informatie wenst omtrent de inhoud van de uitgaven neme contact op met het I.V.V., tel. 03/658.74.67.

Wenst u brochures te bestellen, zend ons dan dit formuliertje met aanduiding van de gewenste exemplaren en met vermelding van uw naam en adres, datum en handtekening.

naam: .....

adres: .....

postnummer: ..... plaats: .....

datum: ..... handtekening: .....

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

Rek. nr. 416-3079451-83

België

P.B.

2900 Schoten 1

8/4264

INHOUD

1964 - 2003	1
ACHTER DE SCHERMEN	2
EINDELIJK!	3
PROVINCIAAL VOLKSDANSFEEST GENT - OOST-VLAANDEREN	6
EEN IDEETJE ...	6
DROMEN...PLANNEN...VERWEZENLIJKEN!	8
WAT ZIT ER IN AL DIE ARCHIEVEN?	9
NIET OPGEMERKT?	10
BUITENLANDSE VENDELCONTACTEN	10
VENDELEN IN DE DUITSE <i>SCHUTZENVEREINE</i>	11
ONTWIKKELING VAN HET NOORDBRABANTSE VENDELEN	14
EEN PRONKSTUK IN JE BIBLIOTHEEK	17
DE SLAG DER GULDENSPOREN	18
LEESGELD NOG NIET BETAALD?	20
KALENDER	21
ALS DE LENTE KOMT IN 'T LAND ...	23

